

Muallim Oğlu Muallim

[Teacher, The Son of Teacher]

Ramiz ASKER*

Özet: Tatar edebiyatı eski ve zengindir. Orta çağlara ait "Edigey", "Han Kızı Altın Saç", "Cik Mergen", "Büşman Kıpçak", "Çura Batır", "Kesikbaş", "Avık" gibi destan ve efsaneler, Tatar edebiyatının en eski nümunelerindendir. Ünlü Tatar edibi Kul Ali'nin "Kıssa-ı Yusuf", Nasraddin Rabguzi'nin "Kısasü'l-Enbiya", Mahmud Bulgarî'nin "Nehcü'l-Feradis", Kutb'ün "Hüsrev ve Şirin", Harezmi'nin "Muhabbetname", Hüsam Katib'in "Cümcüme Sultan", Seyfi Sarayı'nın "Gülistan bi't-Türki", Muhammedyar'ın "Töhfe-i Merdan" eseri yalnız Tatar edebiyatının değil, genel Türk edebiyatının ortak ve parlak örnekleridir. Son asırlarda, özellikle XIX-XX. yüzyıllarda Tatar edebiyatı görülmedik bir düzeyde gelişmiştir. Şihabeddin Mercani, Kayyum Nasiri ve Abdurrahman İlyasi gibi ceditçi edibler bu dönemin en meşhur temsilcileridir. Abdullah Tukay, Zakir Derdmend, Şeyhzade Babiç, Fatih Emirhan, Alesker Kemal, Ahmed Urmançı, Fatih Seyfi Kazanlı, Necib Dumavi, Said Sünçele, Miraziz Ukması, Ayaz İshaki, Mecid Gafuri ve onlarca başka kalem sahipleri modern Tatar edebiyatına önemli katkıda bulunmuşlardır. Bunlardan üçü - Tukay, Derdmend ve Babiç, daha sonra Musa Celil yeni Tatar edebiyatının beşiği başında durmuş azman şairlerdir. Çağdaş edebiyatta akla gelen ilk isimlerden birisi Robert Minnullin'dir.

Anahtar Kelimeler: Tatar edebiyatı, çağdaş edebiyat, Robert Minnullin.

Abstract: Tatar literature is ancient and rich. Epics and legends belonging to the Middle Ages such as "Edigey", "Khan Girl Golden Hair", "Cik Mergen", "Büşman Kıpçak", "Çura Batır", "Kesikbaş", "Avık" are among the oldest examples of Tatar literature. Famous Tatar scribe Kul Ali's "Kıssa-ı Yusuf", Nasraddin Rabguzi's "Kısasü'l-Enbiya", Mahmud Bulgarî's "Nehcü'l-Feradis", Kutb's "Hüsrev and Şirin", Harezmi's "Muhabbetname", Hüsam Katib's "Cümcüme Sultan", Seyfi Sarayı's "Gülistan bi't-Türki" and Muhammedyar's "Töhfe-i Merdan" are not only common and brilliant examples of Tatar literature but also of general Turkish literature. In the last centuries, especially 19th and 20th, Tatar literature has developed at an unprecedented level in the centuries. Reformist writers such as Shihabeddin Mercani, Kayyum Nasiri and Abdurrahman İlyasi are the most famous representatives of this period. Abdullah Tukay, Zakir Derdmend, Şeyhzade Babiç, Fatih Emirhan, Alesker Kemal, Ahmed Urmançı, Fatih Seyfi Kazanlı, Necib Dumavi, Said Sünçele, Miraziz Ukması, Ayaz İshaki, Mecid Gafuri and dozens of other writers have contributed significantly to modern Tatar literature. Three of them - Tukay, Derdmend and Babiç, and later Musa Celil are great poets who stood at the cradle of new Tatar literature. Robert Minnullin is one of the first names coming to mind in contemporary literature.

Keywords: Tatar literature, contemporary literature, Robert Minnullin.

* Prof. Dr., Bakı Dövlət Universiteti, ramizasker@gmail.com

Giriş

Robert Minnullin, 1 Ağustos 1948'de Başkurdistanın İleş ilçesine bağlı Necede köyünde doğdu. Robert küçükken ailesi Tataristan'ın Aktanış ilçesine bağlı Şemmet köyüne taşındı. Robert'in çocukluk ve delikanlılık yılları bu köyde Sön ırmağının kıyısında geçti. İlk ve orta okulu bitirdikten sonra Ufa kentindeki ticaret lisesine devam etti, fakat birkaç ay geçince köyüne dönerek kütüphanede çalıştı. Daha sonra Karabaş köyünde liseyi tamamladı.

1966-1968 yılları arasında "Mayak" (Fener) adlı yerel gazetede çalıştı, ilk şiirlerini de o sırada yazdı. Kazan Devlet Üniversitesinin Tatar dili ve edebiyatı bölümünde okuduğu yıllarda (1968-1973) Robert yetenekli bir şair olarak tanındı. Şiirleri "Tataristan Yaşları" ve "Sosyalistik Tataristan" gazetelerinde, "Kazan Odları" dergisinde, "İdel" mecmuasında basıldı. Robert 1972'de genç Sovyet şairlerinin festivaline katıldı. 1973'te ünlü şair İldar Yüzeyev "Tataristan Yaşları" gazetesinde Robert ve şiirleri hakkında tanıtma yazısı yazdı.

Robert Minnullin üniversiteyi bitirdikten sonra çeşitli gazetelerde muhabir, editör, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, Tataristan TV'de baş redaktör görevlerinde bulundu. 1990 yılında Tataristan Cumhuriyeti milletvekili seçildi ve 2014'e kadar birkaç dönem parlamentoya girmeyi başardı. 1988-1994 yıllarında paralel olarak Tataristan Çocuk Vakfı'nın başkanı, 1995-2000'de Tataristan Devlet Konseyi'nin kültür ve millî meseleler üzere daimi komisyonu başkanı, 2000-2004'te Devlet Konseyi başkan yardımcısı görevlerini yürüttü. Tataristan'ın özerk bir kurum olarak Moskova (federal hükümet) karşısında ulusal haklarını savundu, Tatarcanın kullanımı, ana dilinde eğitim, edebiyatın ve millî kültürün gelişimi uğruna yorulmadan, usanmadan kavga verdi. 2014'te resmen emekliğe ayrılrsa da kavgasından bir an geri kalmadı.

Robert Minnullin, tanınmış şair ve yazar, toplum ve siyaset adamıdır. Çeşitli yıllarda ve dillerde (Tatar, Rus, Başkurt, Azerbaycan vs.) 70'den fazla kitabı basılmıştır. 2007'de seçilmiş eserlerinin 7 cildliyi ışıık yüzü görmüştür. Evlidir, bir oğlu, bir kızı var. Robert Minnullin Tataristan'ın ve Başkurdistan'ın Kültür Alanında Üstün Hizmet Adamı adını almış ender kişilerden birisidir.

Gençliğinde genelde çocuklar için şiirler yazan şair bu alanın Hasan Tufan, Sibket Hekim, Fatih Hüsni, Şevket Keliyev gibi üstatlarının izinden yürümüş, çocuk şiirine yeni anlamlar, poetik bulgular, konu ve ifade elvanlığı, yeni pedagojik ve psikolojik yaklaşım getirmiştir.

Robert, 1977'de Sovyet Yazarlar Birliği üyeliğine kabul edilmiştir.

“Akbağ Sirk'te” (1978), “Yedi Amca Bir Atı Eğeliyor” (1980) ve “Aya Uçtuk” (1982) adlı çocuk kitaplarına ve TV'de çocuk edebiyatının propagandasına göre Robert Minnullin 1982'de Musa Celil ödülüne layık görülmüştür.

Şairin onlarca şiirine müzik bestelenmiş, bestecilerden Sara Sadıkova, Rüstem Yahin, Rezeda Ahiyarova, İlğiz Zakirov'la birlikte yazdığı şarkıları geniş halk kitlelerinin beğenisini kazanmış, şarkıcıların repertuvarında yer tutmuş, birçok müsabaka ve festivallerde defalarca dereceye girmiştir.

Robertin “Köyümüzün Zooparkı” (1988), “Bana Kardeş Gerektir” (1990) adlı kitapları ülke çapında müsabakalarda birinci yere çıkmıştır. “Dünyadaki En Büyük Elma” adlı kitabı 1992'de Uluslararası Hans Hristian Andersen ödülüne, 1997'de Tataristan Yazarlar Birliğinin Abdullah Eliş ödülüne layık görülmüştür. 1998'de Robert Minnullin, “Küçteneç” adlı kitabına göre Abdullah Tukay adına Tataristan Devlet ödülünü almıştır.

Peki, Robert Minnullin nasıl bir şairdir? Tek bir cümle ile desek, olağanüstü şairdir, parlak yetenek sahibidir. Tabii ki, benim dostum olduğu için değil, tam aksine, iyi şair olduğu için benim dostumdur. Bunu size misallarla göstermek isterim.

Robertin sanatında vatan sevgisi, ana yurdun güzellikleri, Kazan ve Sön çayı özel yer tutuyor. Bu konularda şairin bir birinden güzel şiirleri var. Mesela, “Bu da Böyle Ülkedir” şiiri ana yurda, halka, millete derin sevginin poetik tezahürüdür. Onun “Tatar”, “İdilimiz”, “Sön Çayına Dönsem”, “Sön Çayı Söğütsüz Olmaz” vb. şiirleri vatana evlat sevgisiyle doludur. Özellikle “İdilimiz” şiiri çok etkilidir:

İdilimiz!
İdil bizim
Denizimiz
İdil bizim
Temelimiz
Ufkumuz
Genliğimiz!
İdil bizim
Kimliğimiz!

“Tatar” şiirinde nice nice milletlerin oluşumunda müstesna rol oynamış, dili, edebiyatı ve kültürü ile komşularını zenginleştirmiş, onların genine, kanına, gözüne, yüzüne, çehresine, fiziğine derin etki yapmış eski ve köklü bir halkın tarihî hizmetlerinden bahsediyor:

Nice millet bakıp durur
Tatarların gözü ile

Nice millet gezip durur
Tatarların yüzü ile

Nice millet yaşamada
Tatarların kanı ile
Başkurt, Özbek, Rus, filan
Tatarların canı ile

Sahilinde boy attığı Sön çayına özel sevgi ile yanaşması Robert'in bu yerlere duyduğu vefa ve sadakati gözler önüne seriyor. Tek bir dizeye bakmakla o sevgiyi anlamak mümkündür:

Dönsem ocağıma, ata evime
Ben çocuk olurum, çocuklaşarım
Burda her söğütle, burda her itle
“Sen” diye sarılıp kucaklaşarım

Her şairin kendine has yazgısı, özel misyonu var. Robert Minnullin de bunun farkında. Onun kaleminden çıkan “Biz Yazdık”, “Yazmaz İdim”, “Şairler”, “Şiiri Ben Yazmıyorum” ve başka eserleri bu konuya ışık tutuyor. Ona göre, şairlik ilahî bir görevdir, şiir de sihirli varlıklar tarafından gece kulağa fısıldanan mısralardır. Robert bu hiyerarşide kendi yerini de tam olarak biliyor.

Robert'in en ilginç şiirlerinden biri “Polat da Eğilirmiş” şiiridir. Burada ateşin yurtsever, 1990'lı yıllarda Tataristan'da baş gösteren egemenlik ve bağımsızlık hareketünün çılgın öncüsü, gözünü budaktan esirgemeyen, çelik (polat) gibi sert, cesur ve yılmaz emekli general Zeki Zaynullinin hastalanması ve yatağa düşmesi, şair kalbiyle asker kalbinin mukayesesi poetik bir dille gösteriliyor:

Ben bir başka... Ben şairim,
Göğsümde var sade yürek,
Şair yüreği ağrısa,
Şaşırmasın kimse gerek.

Benim gibi adamlara
Ağrı, acı - noral hayat.
Zeki dayı...
Ya bu nedir,
Eğilir mi yoksa polat?

Robertin aşk lirikası da çok kuvvetlidir. Bu, seven kalbin ıztıraıları, sevginin telatümlü anları, özlem, hasret, ayrılık, kıskançlık, dargınlık, vefa duyguları etkin levhalar hâlinde okura sunulmaktadır. “Mersiye”, “Sevginin Son Treni”, “Senin Trenin”, “Unut”, “Sen Yine Yoksun”, “Ömür Boyu Beklerim”, “Seni Gördükten Sonra”, “Sensiz Yaşayamam” adlı şiirlerde bu

duygular tek tek işlenir, ince ince nakşediliyor. Mesela, “Ömür Boyu Beklerim” şiirinden iki dizeye göz atalım:

Gün boyu, ay, yıl boyu,
Daim beklerim seni.
Ömür boyu beklemem
Senden başka kimseyi.

Bırak yansın, yakılsın,
Ağlayarak özlesin...
Gözü arasın seni,
Yollarını gözlesin!

“Sizde Yağan Karlar” şiiri ise insana biraz garip, hatta eflatuni etki yapıyor. Âşığın, sevgili yârin diyarına yağan karı uzak mesafeden bütün fizikî seciyesi ile hissetmesi aşkın kudretini gösteriyor, sahradaki Mecnun’un köyde hasta yatan Leyla’nın ağrılarını yaşaması gibi algılanıyor:

Sizde yağan karlar yağar üstüme,
Kar altında ıslanırım cim-cime.
Senden gelen gamlar yağar üstüme,
Ben derdinle dop doluyum, lim-lime.

Sizde yağan karlar yağar üstüme,
Uçar gönlüm gah o yana, bu yana...
Kar eriyip gür yağmura dönüşür,
Ya da dönür bir amansız tufana!

Robert Minnullinin sanatında doğa motifleri, bahar, yaz, güz, kış, ağaç, yaprak, hazan özel yer tutar. “Güz Faslına Girmek Ağır”, “Güz Yarpağı”, “Yazda Güz”, “Yaprakların Düğünü”, “Son Yapraklar”, “Kışı Terkettim” ve başka şiirleri bunlara parlak misaldır.

Robert Minnullinin şiirlerinde kuş motifi de çok önemlidir. Hem de burada kuşlar bülbül, suna (beyaz kuğu) ve martı gibi üç nev hâlinde karşımıza çıkar. Böyle anlaşılıyor ki, şairin bülbüle (Tatarcada ve eski Türkçede: sandugaç) hususi rağbeti var. Yazdığına göre, şair hayatında canlı bülbül görmemiştir, ancak bülbül nağmesi onun ilham kaynağıdır. Robert bu konuda şöyle yazıyor:

Bülbül sesi dinledim,
Boğulup göz yaşıma.
Ben hiç bülbül görmedim,
Gelsem da bu yaşıma.

Görmeye ne lüzum var,
Dinle şeyda bülbülü.

Dinleyeni olursa,
Açar gülü, sünbülü...

Gece başım üstünde
Nağme okudu bana.
Bugün bir şiir yazdım,
Bu nağmenin aşkına.

“Bülbül”, “Bülbül Çağı Savuştu”, “Bülbül Hasreti”, “Bülbüller Yazda Doğar”, “Bülbüllerin Düğünü” gibi güzel şiirlerine göre Robert Minnullini “bülbül şairi” adlandırabiliriz. İki sene önce onun Azerbaycan Türkçesine çevirdiğim kitabının adı meselesi ortaya çıktığında Robert’in kendisi “Bülbüllerin Toyu” adını teklif etmişti. Doğrusu ben “Sevginin Son Treni” adını seçmiştim, ancak şairin daha doğru karar verdiğini gördüm. Bence, şairler toplumun olduğu gibi, bülbüller de doğanın şairleridir:

Robertin sunaya adadığı şiirler de çok duyguludur. Bunlar merhum Memmed Aslan’ın turnalar hakkındaki şiirlerine benziyor. Sunanın iniltisinden uyanan şair derin heyecana kapılıp durumu yerinde görmek için birbaş sunalar gölüne geliyor. Heyhat, manzara içler acısıdır:

Belki ben tam anlamadım,
Yanlış yaptı belki suna?
Dalgalandı suna gölü,
İniltiden baştan sona.

Zulmet gece aydınlandı
Bu sunanın zil sesinden.
Yoksa yalnız, تنها suna
Ayrı düştü destesinden?

Bulamadım, bilemedim
Nice ok var yarasında?
Kaldı sesi göl boyunca
Kayınların arasında.

Martılar da Robert’in şiirlerine yansıyor. Şair onlarla birlikte pervazlanmak istiyor, fakat doğa insana kanat vermemiştir:

Ben uçmayı çok isterdim
Gökte martı uçan gibi.
Ne yapayım, kanadım yok,
Nasıl uçsam insan gibi?

Robert Minnullin’in “İnsan Ömrü Çok Kısadır” adlı şiirinden ayrıca bahsetmek lazımdır. Bu güzel felsefi şiirde ömrün en olgun çağını yaşayan şairin ömür ve hayat hakkındaki felsefi düşünceleri yansıtmıştır:

İnsan ömrü çok kısadır...
Kıymetlidir her hissesi.
Değerlidir her saati,
Dakikası, saniyesi.

İnsan ömrü çok kısadır...
Sezilmeden dönüp gider.
Sanki ömrün ocakları
Bir andaca sönüp gider.

İnsan ömrü çok kısadır,
Bir söndüyse, bir de yanmaz.
Herkes için bu doğrudur,
Şairlere ait olmaz.

Burada hem de “bedii ego” ile karşılaşıyoruz. Gerçekten de, her insanın ömrü bir defa ve ebedî sönen mum gibidir, yalnız şairlerin ömrü istisna teşkil eder. Eserleri yaşadıkça şair de yaşar. Robert şiirlerinin birinde mavi göklerde doğan yıldızdan, dalgalanan mavi denizden, şulelenen mavi ocaktan bahseder, sonda bunların mucize falan olmadığını, yalnız şairin, söz adamının işi olduğunu yazar.

Robert Minnullin’in babasının adı Muallim idi, çevresinde saygın bir öğretmen, hocaydı. Robert de sanatı, kalemi, kişisel örneği, hayatı ve kavgasıyla nice nice kuşakların, çocukların, gençlerin, akranların, halkın ve milletin muallimi, öğretmeni, hocası idi. İki sene önce Baküde basılan kitabına yazdığım son söz bu mısralarla bitiyordu:

Robert Muallim oğlu!
70 yaşın mübarek!
Kismet olsun, seninle
75’de görüşmek!

Yazık, kismet olmadı, Robert Minnullin bizlerden, iki yıl önce 72 yaşında ayrıldı. Türk halklarının kalbinde hatırası kaldı. Ömür gerçekten de kısaymış...